

CARPETS AND FLAT WEAVES USED FOR PROTECTING TEXTILE PRODUCTS

The Anatolian people are much concerned about the clothes they put on and the carpets and flat weaves they produce to sit on and to protect their clothes. In Anatolia, it is the same person who produces the textile products and who makes the weaving. The weaving he prepares for dress and finery is saved in the products woven by him applying the technique of carpet and flat weaves like rug (*kilim*), *cicim*, *sili* and *sumak*. Those who are immigrants also carry their belongings in these weaving.

When the carpet and the flat weaves are woven as doury, rug and large chest, it is woven diligently. Each of the material, the weaving technique and the features of motives is different. The main difference with the weaving that is used in protecting the textile products and carpet and the flat weaves comes from their technique. The weavings like *dızgah*, *tezgâh*, *üç ayak* and *kondu* - that are produced to protect the textile products are woven with a shuttle in workbench. The carpet and the flat weaves are woven with a *kirkit* in the workbenches that are called *ip ağacı* (the tree of string), *halı ağacı*, *hana* and *ıstar*.

In Anatolia, *torba*, *heybe*, *çuval*, *kundak*, *parzun*, *farmaş* and *garçın* are used to protect and to carry the textile products. Each of the material has different material, technique, color, motive and quality changing from one region to the other.

Anahtar Kelimeler: Halı, Kilim, Tezgâh, Torba, Heybe, Kundak, Parzun, Çuval, Farmaş, Garçın, ip ağacı, Hana, Istar, Düz dokuma yaygı
Key Words: Carpet, rug, Tezgâh, Torba, heybe, Kundak, parzun, Çuval, Farmaş, Garçın, The tree of string, Hana, Istar, Flat Weaves

GİRİŞ:

Anadolu insanı için giyeceği elbise, bunları saklamak ve üzerinde oturmak için dokuduğu halı ve düz dokuma yaygılar çok önemlidir.¹ Anadolu'da tekstil ürünleri ile dokumayı yapan aynı insandır. Giyim-kuşam için hazırladığı dokumayı, yine kendisinin halı ya da düz dokuma yaygı tekniği ile dokuduğu ürünlerin içinde saklar ve bu dokumaların içinde taşır (Foto. 1- 2).

Halı ve düz dokuma yaygılar çeyiz eşyası, sergi ya da sandık olarak dokunduğunda özenle dokunur: Her birinin malzeme, dokuma tekniği ve motif özellikleri farklıdır. Tekstil ürünlerini saklamada kullanılan dokumalarla, halı ve düz dokuma yaygıların tek farkı teknikleridir: Tekstil ürünlerini saklamak için yapılan dokumalar, halk arasında, genellikle *dızgah*, *tezgâh*, *üç ayak*, *kondu*, *culfalık*, *culfalık* vb. isimlerle bilinen pedallı tezgâhlarda mekik ile halı ve düz dokuma yaygılar ise *ip ağacı*, *halı ağacı*, *hana* veya *ıstar* diye anılan tezgâhlarda kirkit ile dokunur. Kayseri, Sivas, Çorum ve Yozgat vilayetleri ile Toroslar bölgesinde yaşayan Yörüklerin büyük bir bölümü özellikle iliksiz kilim ve cicim teknikli dokumaları hem culfalık da mekik ile hem de ıstar'da kirkit ile dokur (Foto. 3-4).

Anadolu'da tekstil ürünlerini saklamak ve taşımak için *torba*, *heybe*, *çuval*, *kundak*, *parzun*, *farmaş* ve *garçın* kullanılır. Bunlardan her biri bölgelere göre değişen malzeme, teknik, boya, motif ve çeşit özelliklerine sahiptir.

Torba:

Türkçe bir kelimedir. İçerisinde yiyecek ve Tunceli civarında yaşayan Şavak Türkmenlerindeki gibi, çocuk taşımak², iç çamaşın koymak ve duvar süsü olarak kullanmak amacıyla dokunur: Özellikle çobanlar tarafından sırta taşınır. Ancak, kullanılmadığı zamanlarda içerisine iç çamaşın konularak yüksek bir yere asılır veya *esvap çuvalı* içinde ya da yanında saklanır. Özellikle, Batı Anadolu Bölgesi'nde, yeni evlenenlerde odanın saçaklarına, sergen (raf) altına dizilir. Evin içinde, üstte kap-kacaklar, altta ise torbalar rengârenk bir görünüm meydana getirir (Foto. 5-6).

Torba, halı veya düz dokuma yaygı tekniklerinden birisiyle dokunur. Halı teknikli örnekler gelin veya genç kızlar tarafından makyaj çantası olarak da kullanılır. Bazen dikmiş aletlerinin (iğne, makas, bıçak vb.) konulduğu ve saklandığı bir dokuma olarak da değerlendirilir. Sadece bu amaçla dokunduğunda taşımada kullanılan torbalardan daha küçük boyutlu yapılırlar. Gelin veya kızların odasında duvara asılır. Hangi teknikle dokunursa dokunsun yörelere göre değişen motiflerle süslenir. Motif adlarına göre de isimler alır.

Heybe:

İçinde yiyecek taşımak veya giyim eşyalarını saklamak üzere dokunur. İki gözlüdür. Gözlerden her biri,

*Bu makale, dergimiz hakemlerinden Prof. Dr. Bekir DENİZ'in isteği üzerine, yayın dilimiz Türkçe olmasına rağmen bir defaya mahsus olmak üzere yayın kurulu kararıyla, Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.

**Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi / Antalya. (Professor Dr. Akdeniz University, Faculty of Fine Arts, Antalya)

1 Bu makale, 15-17 Eylül 2005 tarihlerinde, İzmir'de, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü tarafından düzenlenen, "Textilide Yeni Vizyonlar / Visions in Textiles 2005, 13. ETN Conference" isimli sempozyumunda bildiri olarak sunulmuş, ancak yayınlanmamıştır. Daha sonra Sayın Prof. Dr. Haşim Karpuz için çıkarılan hatıra kitabında Türkçe kısmı yayımlanmıştır (Bkz. B. Deniz, "Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokuma Yaygılar", *Sanat Tarihi Araştırmaları*, Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan, Ed. M. Deniztaş - O. Eravşar, Kovucım Kitapevi, Konya, Şubat-2007, s. 155-164). Burada genişletilerek, İngilizcesi ve renkli fotoğraflarla birlikte yeniden yayına hazırlanmıştır.

2 N. Görgünay-Kırzioğlu, *Altaylar'daa Tuna Boyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*, Türksoy Yayınları, No.3, Ankara, 1995, s. 52.

genellikle, 35 x 45 veya 45 x 50 cm. ölçülerindedir. Atın terkisinde veya insan sırtında taşınır: Hayvan sırtına atmak için orta alanı uzun tutulur. İnsanlar tarafından taşındığında, boyundan geçirilip, gözlerden her birini ön ve arka tarafa almak için orta yeri açık (yank) bırakılır (Foto.7).

Heybeler halı veya düz dokuma yaygılardan birisi ile dokunur³. Halı heybe zenginlik işaretidir. Orta halli vatandaş yünden, daha fakir durumdakiler ise kıldan dokur. Dokunduğu malzemeye göre **yün heybe**, **kul heybe**, taşındığı yere göre **boyun heybesi**, **at heybesi**, **eşek heybesi** gibi isimler alır. Ayrıca motiflerine göre isimlendirilir⁴. Daha gösterişli olması için bazen kenarları saraçlanır (deri). İzmir çevresindeki gibi, saraçlı heybe zenginlik ve asalet alameti sayılır; halkın deyişleyle "Ağaların heybesi saraçlı" olur (Foto.7).

Heybeler içinde **kınacı heybesi** diye tanınan örnekleri en göz alıcı olanıdır: Orta ve Batı Anadolu Bölgesinde düğünden bir gün öncesinde oğlan evinde, kız tarafından göndermek üzere giyecek, yiyecek ve kına'dan meydana gelen bir hediye hazırlanır. Özel olarak dokunan ve diğer zamanlarda kullanılmayan kınacı heybesi içine konularak, bu iş için görevlendirilmiş, maharetli bir kişi veya oğlanın yakınlarından birisi (yenge), herkesin göreceği yollardan geçerek kız evine götürür. Yenge'nin yanında kız veya erkeklerden meydana gelen bir yardımcı ekip bulunur. Kız evine yaklaşıldığında tüfek ile havaya ateş açılarak kınacının geldiği haber verilir. Heybe kız evine vardığında küçük bir eğlence düzenlenir. Kızın eline getirilen kınadan yakılır. Kız ve oğlan tarafı karşılıklı oynar. Ayrıca, kınacı ve yengeye, heybeyi getirdiği için kız evi tarafından hediyeler takdim edilir. Bu heybe, düğünden sonra başköşede saklanır. Gelin tarafından içine çamaşır veya kıymetli eşyalar konur⁵. Başka işler için kullanılmaz. Gerektiğinde, komşular arasında, kınacı heybesi olarak değerlendirilir.

Çuval:

Çuval Farsça **çüval** kelimesinden gelmez. İçinde yiyecek, giyecek eşyası saklamak ve taşımak için kullanılır. Çuval insan beli yüksekliğinde ve içi eşya ile dolu iken bir insanın sırtına alıp götürebileceği büyüklüktedir. Yörelere göre değişmekle birlikte, bel yüksekliğinde

olanlarına **beldari**, büyüklerine **haral** (harar), küçüklerine ise, yine yörelere göre değişmekle birlikte **dimi**, **gireniz**, **sekleme** vb. adlar verilir. Çadır içinde veya evde yana yana konulduğunda **yüük** adını alır. Yine, çuval hayvan sırtına yüklendiğinde de **yüük** (denk) denir (Foto.8-10).

Genellikle yün veya keçi kılından, iliksiz kilim tekniğiyle dokunur. Süslemesiz tek renkli ya da halk arasında **tahta-çibık** gibi isimlerle anılan yatay veya dikey kuşaklarla süslenir. İçlerinde özellikle giyecek eşyası (esvap) saklamak veya taşımak için dokunanlar genellikle ilikli kilim, cicim, zili (sili) ve sumak tekniklerinden biriyle dokunur. İliikli kilim veya diğer tekniklerden biriyle dokunduğunda belirli yerleri süslenir. Diğer yerleri ise iliksiz kilim tekniğinde, düz dokunur. Dokunanın ön yüzüne, nazar değmemesi için desenler arasına, göz boncuğu, deve dişi vb. süslemeler dikilir. Çuvalın kenarlarına ise, kaldırmak ve çuvalın ağızını bağlamak için çarpına tekniğinde kulp (sap) dikilir. Kulplar arası el girdirebilmek için birkaç yerinde boş bırakılır⁶. (Foto.8-9).

Halk arasında giyecek eşyasına **esvab**, **çamaşır** veya **sırt-baş** denir. Bu eşyaların alınması veya hazırlanmasına da **sırt-baş görme** adı verilir. Anadolu'da ev ahalisinin (evde yaşayanların) belirli zamanlarda, özellikle harmandan sonra sırtı görülür (giyim eşyası alınır). Yine, düğünden önce gelin ve yakın akrabaları için sırt-baş görülür (iç ve dış çamaşır alınır). Bu eşyalar bir çuval içinde saklanır. Bu çuvala **ala çuval**, **esvab çuvalı**, **psad çuvalı**, **sırt çuvalı**, **hurç**, **denk**, **oturgun çuval**, **harda çuval**, **karçun** gibi isimler verilir⁷. Geline çeyiz olarak verilen bu çuvalın içine çamaşır (esvab) konulur. Esvab çuvaları, tahıl veya un taşımak için yapılmış çuvalardan daha süslüdür. Süslemesi ya da çok renkli görünmesinden dolayı halk arasında genellikle **ala çuval** adıyla bilinir: Çift dokunan bu çuvalar **gelin çeyizini**, **giyeceklerini** sakladığı ya da taşıdığı **sandık** yerine kullanılır⁸. Çadır ya da ev içinde dizildiği yer mekânı belirler. Bazen çadır ortasındaki direğin iki yanına dizilir. Çadırı birkaç bölüme ayırır. Aynı gelenek yerleşik hayata geçen yürüklerde oda içinde de görülür⁹. Mekânlar **ala çuvalın öntü**, **arkası** gibi isimler verilir. Öteyandan, çadıra bir süs katar. Yine, taşıma şekline göre de **deve çuvalı**, **baş çuval** gibi isimler de verilir. Bu çuvalar göç sırasında, helki değerli eşyalara dolu olduğu ya da renkli

3 Heybenin, özellikle Ayvıcık (çanak kale) yöresinde, "para yerine kullanılan bir ödeme aracı olduğu, eşe dosta verilen hediye, aşçıya, çalgıcılara, gelin çeyizini taşıyan deveciye, gelin anını çeken kimseye verildiği" söylenmektedir. Bloz, Ş. Atılhan, "Batı Anadolu'da Yaşayan Yürüklerde Heybe ve Torba Dokumaları", **Erdem, Halı Özel Sayısı-I**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C. 10, S.28, Ankara, Ekim 1999, s. 35-41.

4 B. Deniz, **Ayvıcık (Çanak Kale) Yöresi, Düz Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim, Zili)**, Ankara, 1998, s. 118-119.

5 Bkz. B. Deniz, Kemalpaşa (İzmir) Çevresinde Yaşayan Sancaklı Yürüklerinde Dokuma", **Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu, 3-5 Haziran 1999, Kemalpaşa-İzmir, Bildiriler**, İzmir 1999, s. 131-148.

6 Çuvalar hk. bkz. Doris Pinkwart-Elisabeth Steiner, **Bergama Çuvaları, Die Schmucksache der Yürüken Nordwestanatoliens, Stammesgeschichte, Musterrepertoire Bestimmungshilfe**, Köln 1991.

7 E. Pekin, "Yürük Çuvaları", **Sanat Dünyamız**, Y.2, S. 5, Eylül 1975, s. 17-18; N. Eren, "Yürük Çuvaları", **Türk Dokuma Sanatından Örnekler**, Akbank Yayınları, Türk Süsleme Sanatları Serisi-8, İstanbul, 1984, s. 27-32; N. Eren, "Yürük Çuvaları", **Türkiyemiz**, S.18, Şubat 1976, s. 10-13; A. Çakmakçıoğlu, "İçel Dokumaları", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 44, İstanbul, Ekim 1986, s. 178; Ursula Reinhard, "Silleke Yöresi Dokumaları", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V, Ankara 1977, s. 246; Ş. Atılhan, "Ayvıcık Bölgesinde Ala Çuvaları", **Kültür ve Sanat**, S. 5, Mart 1990, s. 57-61; S. Türkkan, "Çuval Deyip Geçilmez Bergama Çuvaları", **Antika**, S. 16, 1994, s. 78-80; B. Deniz, "Ayvıcık Çevresinde Yaşayan Tekel Yürüklerinde Dokuma", **8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, İzmir 13-15 Kasım 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2005**, s. 104-122, 7. Şahin, "Sarı Yöresi Dokumaları", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 8-10 Nisan 2002, Kayseri 2002, s. 700.

8 E. Pekin, "Yürüklerde Üç Çuval", **I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri**, C. V, Etnoğrafya, Akın Matbaası, Ankara 1977, s. 211-214. Ş. Atılhan, "Ayvıcık Bölgesinde Ala Çuvaları" s. 57.

9 O. Kademoğlu, "Anamas Yaylalığında", **Türkiyemiz**, S.10, Haziran 1973, s. 26 - 27; Ş. Demirbaş, **Gökçek ve Körkuyu (Afyon-Evciler) Düz Dokuma Yaygıları**, D.E.Ü. Basılmamış Lisans Tezi, İzmir 2003, s. 39.

olduğu için en öndeki deveye yüklenir ve **baş çuval** diye adlandırılır.

Ala çuvalın boyut, teknik ve motif açısından yörelere göre değişen ripleri vardır. Özellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde **cicim** ve **zili**, diğer yerlerde **zili** ve daha çok **sumak** tekniğiyle dokunur. Özellikle Toroslar, Göller Bölgesi, Batı Anadolu Bölgesi ile, Konya, Kayseri civarında sumak tekniği tercih edilir. Tüm bu bölgelerde genelde **ala çuval** denilmekle beraber, dokuma tekniği ne olursa olsun, dokunduğu yöredeki model isimleriyle bilinir. Sözelimi Isparta yöresinde **göklü çuval**, **küflen çuval**, **karaburun çuval**, **kırkbudak çuval** adlarıyla bilinir¹⁰. Antalya civarında **kırkbudak**, **göklü**, **zülüflü**, **alyanak**, **karagöz** gibi isimler verilir¹¹. Silifke çevresinde **ala çuval**, **esvab çuvalı**, **oturgun çuval**, **altın tas çuval**, **sındı kulpu çuval**, **karagöz çuval**¹², Ayvacık (Çanakkale) civarında **ak kıvrımlı çuval**, **dolaşık asmalı çuval**, **güzüngü çuval**, **ala çuval**, **çakmak nakışlı çuval**, **eğri nakışlı çuval**, **Aydın ve Söke yöresinde ala çuval**, **sırt çuvalı** ve **psad çuvalı**, İzmir civarında ise **ala çuval**, **dimi-oturgun çuval** isimleriyle tanınır¹³.

Kundak:

Türkçe bir kelimedir. İçinde çocuk taşımak için dokunur. Torba şeklindedir. İçine çocuk konulduktan sonra, çarpına ile yapılmış bağ omuz üzerinden aşınarak önde, bel üzerinde bağlanır. Çocuk büyüdüğü zaman ise iç giyeceklerini saklamak üzere değerlendirilir (Foto. 11).

Parzun:

Kundak benzeri bir dokumadır¹⁴. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde Kars, Van, Hakkâri yöresinde görülür. Farsça bir kelimedir. İçinde çocuk taşımak (kundak) veya giyecek saklamak amacıyla kullanılan, tek gözlü bir dokumadır. Çocuk taşınacağı zaman üçgen haline getirilir. İçine çocuk konulduktan sonra çarpına tekniğiyle veya örme olarak yapılmış iple, belden ve sırttan omuzlar üzerine atılıp önde, bel üzerinde bağlanır. Çocuk büyüdüğünde ise özellikle iç çamaşın saklamak için değerlendirilir. İç çamaşın

konulacağı zaman dikdörtgen şekline getirilir. Torba biçiminde yüksek bir yere asılır veya diğer çamaşırların yanında tutulur (Foto.12–13).

Parzun çözümlü yüzülcü tekniğinde, yer tezgâhında (dasdar-kondu) kılıçla, dikdörtgen şeklinde, dar bir parça halinde dokunur. Sonra torba haline getirilip dikilir. Uzun saçaklarla süslenir. Üzerine de ya dokuma sırasında veya sonrada süslemeler yapılır. Çok sayıda iple dokunduğu için çok sağlamdır.

Farmaş:

İçinde çamaşır (esvab) saklamak üzere dokunmuş, sandık şekilli bir dokumadır. Kars, Sarıkamış, Bayburt, Ağrı yöresinde görülür¹⁵. Arapça **mefreş** kelimesinden gelmektedir. Mefreş, "içinde yatak veya şilte taşımak için meşin veya çadır bezinden yapılmış harar" anlamına gelmektedir. Derleme Sözlüğü'nde ise "yatak ve yorganları denk yapmak için kullanılan hurç" şeklinde tarif edilmektedir¹⁶.

Farmaş dokumanın Kafkasya'da yaşayan Türk soylu halklarına ait olduğu sanılmaktadır. Günümüzde, Türkiye dışında, Azerbaycan ve İran yöresi ile Kafkasya'da yaşayan, Karakalpaklar (Terekemeler) gibi Türk boyları arasında dokunmakta ve **mafraş**, **mefreş**, **mefreş** adlarıyla tanınmaktadır¹⁷. (Foto.14–16) Konuyla ilgili Azerbaycan sözlüklerinde, "Azerbaycanın maldarlıkla meşgul olan Terekemelerinin istifade ettikleri bir nevi sandık şekilli maişet eşyası.

Mefreş esasen iki adet olarak dokunur (Foto.14). Terekemeler dağdan ovaya veya oviden dağa göçerken mefreşin içerisini doldurup, bağ ile bağlayıp atın sağ ve soluna asarlar. Mefreş esasen kilim, zili ve nadir olarak havlı balı usulü ile dokunur. İçine yorgan-döşek konur. Şirvan ve Abşeron yarımadasında üretilen mefreşler Kazak ve Karabağ mefreşlerinden güzel olur" şeklinde tarif edilmektedir¹⁸.

10 O. Kademoğlu, "Anamas Yaylalarında", **Türkiyemiz**, S. 10, Haziran 1973, s. 26 - 27. E. Pekin, **Turkish Flat Weaves and Carpets**, Minyatür Yayınları, (yer ve tarihsiz), s. 88-95; E. Pekin, "Yörük Çuvaları", **Sanat Dünyamız**, Y. 2, S. 5, Eylül 1975, s. 17-18.

11 N. Eren, "Yörük Çuvaları", **Türk Dokuma Sanatından Örnekler**, Akbank Yayınları, Türk Süsleme Sanatları Serisi: 8. İstanbul, 1984, s. 27-32.

12 Ursula Reinhard, "Silifke Yöresi Dokumaları", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, s. 246.

13 Geniş bilgi için bkz. Ş. Atıhan, "Ayvacık Bölgesinde Ala Çuvaları" s. 57-61; B. Deniz, **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayımları (Kilim, Cicim, Zili)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 72-77; B. Deniz, "Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma", **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001 Söke**, Şanlı Matbaası, İzmir 2002, s. 296-314; B. Deniz, "Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma", **8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, İzmir 13-15 Kasım 2002**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2005, s. 104-122; B. Deniz, "Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma", s. 131-148.

14 Junceli yöresinde, sünü ve yaykadan çıkan avranı süzme işinde kullanılan, ince dokunmuş bezden yapılan torbaya "parzun" denir. (Bu bilgi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Amerikan Dil ve Edebiyat Bölümü öğretim üyesi sayın Dr. Emine Sonal tarafından verilmiştir. Kendisine yardımlarından dolayı teşekkür ederim.)

15 Geniş bilgi için bkz. R. Karahan, "Kars Yöresi Farmaş Dokumaları", **IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 24 - 27 Nisan 2000 / Van**, Yüzcü Yü Üniversitesi Van Gölü Çevresi İnanlı İşleten ve Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yayına hazırlayan Yüksel Sayan, Van 2000, s. 253 - 258 (Mafraş resimleri ile parzun resimlerinin bir kısmı sayın Prof. Dr. R. Karahan'dan alınmıştır. Yardımları için kendisine teşekkür ederim.)

16 **Derleme Sözlüğü**, T.D.K. Yayını, C.5, Ankara 1979, s. 1836

17 R. Karahan, "Kars Yöresi Farmaş Dokumaları", s. 253.

18 R. Karahan, "Kars Yöresi Farmaş Dokumaları", s. 253.

Anadolu'da dokunan farmaşlar genellikle zili ve sumak tekniğinde dokunur. Yatak ya da yorganın dürülüp kaldırıldığı zamandaki büyüklüğü kadardır. Yörelere göre değişmekle birlikte, genellikle 100–110 x 60–65 x 50 cm. ölçülerindedir. İçerisine gelinin çeyizi, döşek (şilte) veya yorgan konulduktan sonra üzerine bir örtü kapatılmakta, çarpına tekniğinde ya da örülerek yapılmış iplerle, dokuma üzerine açılmış iliklerden geçirilerek, çapraz şekilde bağlanmakta ve simetrik şekilde, hayvan sırtına yüklenmektedir (denk). Evde ise bir köşede tutulmakta, üzeri bir yagı ile (yük) kapatılmaktadır (Foto. 17–18).

Garçın:

İçinde elbise saklamak üzere dokunmuş, günümüzün elbise kılıflarına benzeyen bir dokumadır. Türkçe bir kelimedir. Günümüzde Kazak, Kırgız ve Kumuk dilinde heybeye hurjin denilmektedir. Kafkasya yoluyla dilimize girdiği ve **h > g** değişimi sonrasında (sedallaşma) **garçın** şeklinde söylendiği sanılmaktadır¹⁹.

Bugüne kadar Boğazlıyan (Yozgat) dışında hiç bir yerde rastlamadığımız **garçın** yün malzemeyle, çözümlü yüzü cıçim tekniğinde dokunur. Yaklaşık 100 x 80 cm. ölçülerindedir. Geometrik desenlerle, kuşaklar halinde süslenir. Arka yüzünde nazar boncuğu, renkli yünlerle süsleme görülür. Ön tarafında, boydan boya bir açıklık (yank) görülür. Açıldığı bir yanına dikilmiş, karşı yönünde iliklerin bulunduğu, uçları püsküllü, örme iplerle bağlanarak kapatılır. Dik bir şekilde, iki ucundaki ip halkaları çiviye asılır²⁰. İçinde elbise bulmadığı zamanda da duvar süsü olarak değerlendirilir (Foto. 19–20).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Anadolu'da tekstil ürünleri pedallı tezgâhlarda, mekik ile dokunur. Bunları saklamada kullanılan halı ve düz dokuma yaygılar dik ve yan yatık tezgâhlarda kirkir ile dokunur. Kirkir ile yapılan dokumalar arasında özellikle **torba**, **heybe**, **çuval**, **kundak**, **parzun**, **farmaş** ve **garçın** gibi dokumalar tekstil ürünlerini saklama ve taşıma işlerinde de değerlendirilir.

Torba türü dokumalar özellikle Batı Anadolu Bölgesi'nde ev süslemesinde de kullanılır. Yeni evlerin odasında, sergen (raf) altına, ya da saçak üzerine yan yana dizilir. Duvar rengarenk bir görünüm kazanır.

Heybe insanların günlük kullandıkları bir ihtiyaç malzemesidir. Tarlaya su taşımaktan tutunda, pazara giderken sırtına aldığı bir dokumadır. Kullanılmadığı zamanlarda ise tekstil malzemelerini saklamada kullanılır.

Torba ve heybe dokuma geleneği Anadolu dışında, Ortaasya'da yaşayan Türk Cumhuriyetleriyle diğer akraba Türk boylarında da vardır. Çoğunlukla Horjun-Horcun-Korcun diye bilinen bu dokumalar, Anadolu'nun aksine çözümlü yüzü cıçim tekniğinde dokunmaktadır. Anadolu'da ise halı, kilim, cıçim ve zili tekniğinde görülür.

Kundak ve **parzun** sırta çocuk taşımaya yarayan bir dokumadır. Çocuk büyüdüğünde bu sefer de eşya saklamada değerlendirilir.

Çuval her zaman kullanılabilir bir dokumadır. Kıdan (keçi yünü) ile yapılanlar fakir vatandaş, diğer teknikte dokunanlar ise hali vakti yerinde olanlar tarafından dokunur. Ama özellikle sumak tekniğiyle dokunanlar adeta evin en güzel dokumasıdır. Evi ve odayı bölmelere ayırır ve içinde çeyiz saklanır. Özellikle Türkmenistan'da Farmaş'a benzeyen bir şekli vardır.

Farmaş sandık yerine kullanılan bir dokumadır. Taşınması kolay, içinde saklananlar oldukça kıymetlidir. Anadolu dışında Kafkasya da yaşayan Türk soylu halklarında da kullanılan bir dokumadır. Azerbaycan'da, Terekemelerde, Ahıska'da, Karakalpaklar'da **Mafraş**, **Mafraç**, **Mefreş** adıyla hâlâ dokunmaktadır²¹.

Garçın günümüz elbise kılıflarına benzeyen bir dokumadır. Özellikle dokuma tekniği bakımından diğer dokumalardan ayrılır. Anadolu'da özellikle Yozgat, Çorum civarında görülür. Muhtemelen Kafkasya'dan gelen Çerkez (Çeçen), Azeri ve diğer Türk soylu halklarınca kullanılan, daha sonra Anadolu'da da yaygınlaşan bir dokuma türü olmalıdır.

Sonuç olarak, Anadolu'da, sergi malzemesi olarak kullanılan dokumalar dışındaki, özellikle taşınacılıkta kullanılan torbe, heybe, kundak, parzun, çuval, farmaş, garçın gibi dokumalar giyim-kuşam (tekstil) ürünlerini saklamak için de kullanılır. Günümüzde, dokuyan ve kullananların sayısı giderek azalsa da kültürümüzün bir parçası olarak varlığını devam ettirmektedir.

19 Bkz. **Kumuksko-Russkiy Slovar**, Moskova 1969 (Bu bilgi Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi sayın

Prof. Dr. Mustafa Öner tarafından verilmiştir. Yardımı için kendisine teşekkür ederim).

20 Geniş bilgi için bkz. B. Deniz, "Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cıçim / Cıçim's Place in Anatolian-Turkish Art Of Weaving", **Sanat Tarihi Dergisi-VII**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Bornova-İzmir 1994, s. 59-73, Res. XXV

21 Anadolu dışındaki Türk dokumaları için bkz. B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 2000, s. 155-174

CARPETS AND FLAT WEAVES USED FOR PROTECTING TEXTILE PRODUCTS

INTRODUCTION:

The Anatolian people are much concerned about the clothes they put on and the carpets and flat weaves they produce to sit on and to protect their clothes²². In Anatolia, it is the same person who produces the textile products and who makes the weaving. The weaving he prepares for dress and finery is saved in the products woven by him applying the technique of carpet and flat weaves like **rug (kilim)**, **cicim**, **sili** and **sumak**. Those who are immigrants also carry their belongings in these weaving (Photo: 1- 2).

When the carpet and the flat weaves are woven as dowry, rug and large chest, it is woven diligently. Each of the material, the weaving technique and the features of motives is different. The main difference with the weaving that is used in protecting the textile products and carpet and the flat weaves comes from their technique. The weavings like **dızgah**, **tezgah**, **üç ayak** and **kondu** - that are produced to protect the textile products are woven with a shuttle in workbench. The carpet and the flat weaves are woven with a **kirkit** in the workbenches that are called **ip ağacı** (the tree of string), **halı ağacı**, **hana** and **ısdar** (Photo: 3-4).

In Anatolia, **torba**, **heybe**, **çuval**, **kundak**, **parzun**, **farmaş** and **garçın** are used to protect and to carry the textile products. Each of the material has different material, technique, color, motive and quality changing from one region to the other.

Torba:

"Torba" is a Turkish word. It is used in order to put food and carry the baby²³, as the Şavak Türkmens in Tunceli region do by putting the underwear in it. It is also used to decorate the wall. Especially, the shepherds use it as a rucksack. When it is not used, this bag is hanged on the wall with the underwear or it is kept in the **esvap çuvalı**. In the district of Western Anatolia, it is arranged in a harmony of fringe in the room and under the shelf. Inside the house, the kitchen utensil above and the torbas below create a multicolored view (Photo: 5-6).

Torba, carpet and, flat weaves are woven by one of the techniques of flat weaves. The samples with carpet techniques are also used as make-up bags by the brides and the maidens. It can also be used as a weaving in order to put and keep all sewing tools such as, the sewing needle, the scissors and the knife. When it is used for this purpose, it is woven in smaller size. It is hung on the wall of the brides and the maiden's rooms. Disregarding the techniques in which they are woven, it is embellished with the motives changing from one region to the other.

Heybe:

Heybe is woven in order to carry the food inside and to protect the clothing in it. It has got two parts. Each part is usually designed with the size of 35 x 45 or 45 x 50cm. It is carried on a pillion of a horse or at the back of men: for the back of a horse, the middle area of it is kept long. When it is used by men, the middle part is detached in order to take one of the lopes by surrounding the neck (Photo: 7).

Heybes are woven with one of the flat weaves and the carpets²⁴. Carpet heybe is the sign of the richness. The people from the middle class use wool and the people from the lower class make use of the bristle (animal hair). Therefore, it gets the name wool heybe or bristle heybe according to the material it is woven. In addition to that, the names are given concerning the motives it has got²⁵. Sometimes the edges of heybe are covered with the leather for a nice appearance. The heybes with the leather at the edges are considered valuable and very precious in Izmir region. For example, the heybes of Agas are saddled (Photo: 7).

Among the heybes, the samples that are known as **kınacı heybesi** are very glamorous. In the central and the Eastern Anatolia, in the bridegroom's house, a day before the wedding, a present, consisting food and henna is sent to the bridal house. This present is put in **kınacı heybesi** which is woven specifically for this purpose and it's not used regularly and is sent to the bridal house by a woman who is skilled for this passing around and showing it to everyone in the village. There is always a group of people who are helping this woman. When approaching to

22 This Article was presented as a paper at the Conference titled "Textilde Yeni Vizyonlar / Visions in Textiles 2005, 13. ETN Conference" between 15-17 September, 2005 in Izmir by the Department of Textile, Fine Arts Faculty of Dokuz Eylül University. This paper has been revised to be published because the relevant department or the institution was not able to publish all the papers presented at this Conference. The Turkish version of this article has been published as a paper entitled "Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokuma Yayımlar" (Carpets and Flat Weaves Used for Protecting Textile Products) in Studies in Art History. In memoriam Prof. Dr. Hâşim Karpuz, Eds. Dr. Mustafa Deniztaş-Dr. Osman Erayşar, Konya, 2007, pp. 155-164. Here this study has been revised and published with a Turkish abstract.

23 N. Görgünay- Kırzaoğlu, **Altaylar'dan Tuna Boyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler**, Türksöy Publications, No 3, Ankara, 1995, p. 52.

24 Especially, in Ayvacı (Çanakkale), it is stated that heybe is a vehicle of payment instead of money, a present that is given to the relatives and friends, cooks, drum players, to the camel man who carries the bridal belongings, and to the man who draws the rope of the brides' horse. For more information see: "Batı Anadolu'da Yaşayan Yöreklerle Heybe ve Torba Dokumaları" by Ş. Adıbarı, **Erdem, Halı Özel Sayısı-I**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C 10, S. 28, Ankara, Ekim 1999, pp. 35-41.

25B. Deniz, **Ayvacı (Çanakkale) Yöresi, Düz Dokuma Yayımları (Kilim, Cicim, Zili)**, Ankara, 1998, pp. 118-119.

the house of the bride, the people are informed about the arrival of the henna woman by firing a rifle. When heybe reaches the house, a small ceremony is held and the henna is put in the bride's hands. The relatives of the bride and of the bridegroom start dancing mutually. Additionally, the person who brings the henna and the responsible woman are given special presents by the bridal house. This heybe is kept in the best part of the house. The bride puts clothing and the valuable belongings in this heybe²⁶. It is not used for other functions.

Çuval:

The word çuval originates from the Persian word "çüval". It is used to keep and carry the food and clothing. The çuval reaches the waist height and when the inside is full with the belongings, it can be carried at the back of a person. Changing from region to region, it is called with different names, for example, **beldari** is the name given for those that have the similar height of human waist, the biggest are called as **haral** (harar) whereas the smaller are given a variety of names such as **dimi**, **girenkız**, **setlem** and etc. according to their regions. When it is put in a tent or both sides in a house it is called **yük**. When çuval is loaded on the animal back it is then called **yük** (denk) (Photo: 8-10).

It is usually woven out of wool or goat hair with the technique of a rug with no buttonholes. Without any ornament it is decorated with horizontal and vertical girdles that are given the name of **tahta-çubuk** by the native people. Those that are used to protect and to carry the clothing are generally woven with one of the techniques of kilim with buttonholes, **cicim**, **zili** (şili) and **sumak**. The other part of çuval is woven flat with the technique of with no buttonholes. The garnishes like the evil eye, the tooth of camel, are scattered among the designs in front of the weaving in order not to cause somebody misfortune. For lifting çuval or muzzling, a handle is sewn with a multiplier technique to the edges of çuval. Between the handles, a space is given for moving the hands inside²⁷. (Photo: 8, 9).

The native people call any kind of clothing as **esvap**, **çamaşır** or **sırt-baş**. **Sırt-baş görme** is the phrase to buy or to prepare the clothing. In Anatolia, the people who live in the houses buy the items for clothing for their needs in specific times, especially after the harvest. Before the wedding, the bride and her close relatives are given the underwear and outfit clothing. These belongings are kept in a çuval. Different names such as **ala çuval**, **esvap çuvalı**, **psad çuvalı**, **sırt çuvalı**, **hurç**, **denk**, **oturgun çuval**, **harda çuval**, **karçın** are given to this çuval²⁸. The clothing is put in the çuval that is given to the bride as dowry. These kinds of çuvals are dressier (smarter) than the çuvals that are used to carry the flour and the grain. It is also known as **ala çuval** because of its delicate appearance with rich colors. These twice woven çuvals are used to carry and to save the bridal dowry instead of large chest²⁹, and their place in the tent or in the house identify the setting. Sometimes, they are put around the pillar in the middle of the tent and they divide the tent into various sections. Same tradition is also observed in the rooms of **yörüks** who inhabit in their residence permanently³⁰. The settings are given the phrases such as **the front of ala çuval** and **the behind of ala çuval**. In addition to that they function as ornaments in the tent. Considering how they are carried, there are also some names given as **deve çuvalı** and **baş çuval**. These çuvals are loaded to the first leading camel during their migration since it is called **baş çuval** and it is full of precious belongings. Moreover, it is attractive because of its beautiful colors.

The dimension, the technique and the motives of Ala çuvals change from region to region. They are woven with the technique of **cicim** and **zili**, especially, in the regions in central Anatolia and in Eastern Anatolia, whereas in other places they are woven with **sumak** technique. The sumak technique is preferred especially in the areas of Toros, Lake District, and Western Anatolia, around the cities of Konya and Kayseri. In these regions, the term "ala Çuval" is used along with the names of the motives they are woven in the regions. For example, in Isparta region, they receive the names of **göklü çuval**, **küflen çuval**, **karaburun**

26 B. Deniz, "Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma", **Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu, Bildiriler**, 3-5 Haziran 1999, Kemalpaşa-İzmir, 1999, pp. 131-148.

27 Information about the Çuvals can be obtained from Doris Pinkwart- Elisabeth Steiner: **Bergama Çuvalları, Die Schuucks * 5fche der Yürüken Nordwestanatoliens**, Stammesgeschichte. Musterrepertoire Bestimmungshilfe, Köln 1991

28 E. Pekin, "Yörük Çuvaları", **Sanat Dünyamız**, Y.2, S.5, Eylül 1975, pp. 17-18; N. Eren, "Yörük Çuvaları", **Türk Dokuma Sanatından Örnekler**, Akbank Publications, Türk süsleme sanatları Serisi 8, İstanbul 1984, pp. 27 - 32; N. Eren, "Yörük Çuvaları", **Türkiyemiz**, S.18, Şubat 1976, pp. 10-13; A. Çakmakçoğlu, "İçel Dokumaları", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 44, İstanbul, Ekim 1986, p. 178; Ursula Reinhard, "Siliğe Yöresi Dokumaları", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongre Bildirileri**, C. V, Ankara 1977, p. 246; Ş. Adıhan, "Aydın Bölgesinde Ala Çuvaları", **Kültür ve Sanat**, S. 5, Mart 1990, pp. 57-61; S. Türkkan, "Çuval Deyip Geçilmez, Bergama Çuvaları", **Antika**, S. 16, 1994, pp. 78 - 80; B. Deniz, "Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma", **8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 13-15 Kasım 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi Publications, İzmir 1005, pp. 104-122.

29 E. Pekin, "Yörüklerde Un Çuvaları", **I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri**, C. V, Etnoğrafya, Akın Printing Press, Ankara, 1977, pp. 211-214; Ş. Adıhan, "Aydın Bölgesinde Ala Çuvaları", p. 57.

30 O. Kademoglu, "Anamas Yaylalarında", **Türkiyemiz**, S. 10, Haziran 1973, pp. 26-27; Ş. Demirbaş, **Gökçek ve Körkuyu (Aydın-Evciler) Düz Dokuma Yayımları**, D.E.Ü. Unpublisbed Master Thesis, İzmir 2003, p. 39.

çupal, kırkbudak çupal³¹. They are called with the names of **kırkbudak, göklü, zülüflü, alyanak, karagöz**³². in Antalya region and in Silifke, they are; **ala çupal, esvap çupalı, oturgun çupal, altın tas çupal, sındı kulpu çupal, karagöz çupal**³³. In Ayvacı (Çanakkale), they are, **ak kıvrımlı çupal, dolaşık asmalı çupal, güzüğü çupal, ala çupal, çakmak nakışlı çupal, eğri nakışlı çupal**. In Aydın and Söke regions, they are called as **ala çupal, sırt çupalı, and psad çupalı**. In Izmir region, they are known as **ala çupal, dimi-oturgun çupal**³⁴.

Kundak:

It is a Turkish word. It is used in order to carry the baby inside. It is just like a torba (bag). After the baby is wrapped with kundak, a separate long material from the shoulders is tied up on the waist in front. When the baby is grown up, it is used to keep the underwear inside kundak (Photo: 11).

Parzun:

It is similar to the material (weaving) of kundak.³⁵ It is used, especially in the Eastern part of Anatolia, in the regions of Kars, Van and Hakkari. "Parzun" is a Persian word. It is a kind of one pigeon hole weaving that is used to carry the baby and to keep the clothing. When the baby is carried, the shape of kundak takes the shape of a triangle. When the baby is put in the parzun, with the multiplier technique, the bandages made of wool are stripped from the shoulders and the waist in order to tie two endings in front. When the child is grown up, parzun is used to keep the underwear clothing. When it is used as underwear, it takes the shape of a rectangular and it is hanged to a higher place just like a torba and it is put besides the other clothing (Photo: 12-13).

Parzun is woven with the technique of wrap cicim with rectangular shape as a narrow piece at the ground bench work with a sword. Then, it is given the shape of torba and it is sewn. It is decorated by scattering the long fringes. During or after the process of weaving the decorations are applied to the surface. It is extremely strong since it is woven with many ropes.

Farmaş:

Farmaş, a kind of weaving similar to the shape of large chest, is woven to protect the clothing (esvap). It is very common in Kars, Sarıkamış, Bayburt and Ağrı³⁶. "Farmaş" comes from the Arabic word "mefreş". Mefreş means a kind of leather to carry the beds and the bed covers or the material that the tent is made of. In the Compilation Dictionary, it is described as a large saddlebag to pack the beds and the quilts³⁷.

It has been estimated that Farmaş belongs to the Turkish tribe who live in Caucasia. It has been woven outside of Turkey, in the regions of Azerbaijan and Iran and among the Turkish tribe like Karakalpaklar (Terekemeler) and this product is also known as **mafraş, mafreş and mefreş**³⁸. (Photo:14-16). In the dictionaries for related subject, the definition is given as "a kind of large chest shaped belongings that Terekemes make use of in Azerbaijan".

Mefreş, essentially, woven as two identical pieces (Picture: 14). When Terekemes are migrating from the mountain to the plain or from the plain to the mountain, they fill up the Mefreş and tie with a rope and hang it using the clutches at two sides (the right and the left) of the horse. Mefreş is basically woven by applying the method of kilim, zili also carpet very rarely. The Quilt and the bed are kept in **Mefreş**. The Mefreş produced in Şirvan and Abşeron Semi Island is more beautiful than the Mefreş produced in cossacks and Karabağ³⁹.

The Farmaş that is woven in Anatolia is generally produced with zili and sumak technique. Its size is as big as the piled up beds and quilts. Although the size of it changes from region to region its size is approximately 100-110 X 60-65 X 50 cm. After putting the bride's dowry, bed and quilt in Farmaş, the surface is covered with the ropes, in multiplier technique, passing the ropes through the unbuttoned holes of the material by muzzling and loading to the back of the horse. At home, it is put in a corner and the surface of it is covered with a material (Photo: 17-18).

31 O. Kıldemoğlu, "Anamas Yaylılarında", **Türkiyemiz**, S.10, Haziran 1973, pp. 26-27; E. Pekin, **Turkish Flat Weaves and Carpets**, Mınyatür publications (n.p, n.d), pp. 88-95; E. Pekin, "Yörük Çuvaları", **Sanat Dünyamız**, Y. 2. S. 5, Eylül 1975, pp. 17-18.

32 N. Eren, "Yörük Çuvaları", **Türk Dokuma Sanatından Örnekler**, Akbank Publications/Türk Süsleme Sanatları Serisi 8, İstanbul, 1984, pp. 27-32

33 Ursula Reinhard, "Silifke Yöresi Dokumaları", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, p. 246.

34 For more information see "Ayvacı Bölgesinde Ala Çuvaları" by Ş. Aulban, pp. 57-61; B. Deniz, **Ayvacı (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim Zili)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Publications, Ankara 1998, pp. 72 - 77; B. Deniz, "Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma", **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu**, 15-16 Kasım 2001 Söke, Sanal Printing Press, İzmir 2002, pp. 296-314; B. Deniz, "Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma", **8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 13-15 Kasım 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi Publication, İzmir 2005, pp. 104-122; B. Deniz, "Kemaşpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma" pp.131-148.

35 In the villages of Tunceli, the word "parzun" is also used referring to a kind of small bag (a material of cheesecloth) to filter the milk from the impurities and to keep the deposits of boiled Ayran to make "Çiğlek", a kind of village cheese. (This information is obtained from Dr. Emine Senal from American Culture and Literature department, Faculty of Letters, Ege University, İzmir. I owe her many thanks for her contribution)

36 For detailed information see "Kars Yöresi Farmaş Dokumaları" by R. Karahan, **IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyum Bildirileri**, 24-27 Nisan 2000, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Tarihi Eserleri ve Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Publication, Editör, Yüksel Sayan, Van 2000, pp. 253 - 258 (Some of the pictures of Maşraf and Parzun are taken from Professor Dr. R. Karahan I owe him many thanks for his valuable contribution).

37 **Derleme Sözlüğü**, T.D.K Publication, C. 5, Ankara 1974, p. 1836.

38 R. Karahan, **Kars Yöresi Farmaş Dokumaları**, p. 253.

39 Rasim Elendi-Kübra Alyeva, **Azerbaycanın Halı ve Halçalık Terimleri Lügatı**, Bakü 1998, p. 146.

Garçın:

Garçın is a material, similar to the suit and dress covers of our present times, to keep the clothing. The word "Garçın" comes from Turkish. At the present time, the word "heybe" in the languages of Kazakh, Kirghiz and Kumık refers to "hurjin". It has been estimated that this word has entered via Caucasia to our language and after the phonetic changes from **g** to **h**, it has been pronounced as "**garçın**"⁴⁰.

Garçın is woven with the wool material along with the technique of wrapped *cicim*. The samples of Garçın have never been found in anywhere except Boğazlayan (Yozgat). It approximately has got the sizes of 100 X 80 cm and it is decorated with the geometrical designs in the shape of belts. There is a straight open line in front of Garçın with the button holes placed in one open side having the fringes at the endings and tied with the knitted ropes. It is hanged on the wall with the rope holes in both vertical endings⁴¹. When there is no clothing inside of Garçın, it is used as an ornament on the wall (Photo: 19-20).

THE ASSESSMENT AND THE RESULT:

The textile products in Anatolia are woven in the pedal workbench with shuttle. The carpet and the flat weaves that are used to protect them are woven with *kirkit* at the vertical and semi-gently rising vertical workbench. *Kirkit* used weavings especially; **torba**, **heybe**, **çval**, **kundak**, **parzun**, **farmaş** and **garçın** are especially used to protect and carry the textile products. The weaving especially **Torba**, is used to decorate the houses in the Western part of Anatolia. In the bedroom's of new married couple, it is put under the shelves or it is set above the fringe. The wall gets the rich appearance with the colors.

Heybe is a kind of material that people use for their daily needs. This material is used for many functions, for example, carrying the water to the field and carrying it at the human-back when going to bazaar. When it is not used functionally, the textile materials are kept in *heybes*.

Excluding Anatolia, there is the tradition of weaving **Torba** and *heybe* among the people who belong to Turkish Republics and in the other relative Turkish tribe in the middle Asia. It is a kind of weaving known as **Horjun**, **Horcun- Korcun**. Unlike the technique in Anatolia, it is

woven with the technique of wrap *cicim*. The techniques that are used in Anatolia are carpet (*halı*), *kilim*, *cicim* and *zili*.

Çval is another kind of weaving that can be used at any times. The ones which are made from the bristle (goat hair) are used by the poor people whereas rich and wealthy people weave it by applying different techniques. Especially, those that are woven with the technique of *sumak* are the most beautiful weavings of the house. It divides the house into different sections and the dowry is put in this *çval*. There is also a similar shape to *Farmaş* in Turkmenistan.

Farmaş is a kind of weaving used instead of large chest. It is easy to carry it and the belongings that are kept in *Farmaş* are very precious. It is the Turkish people living in Caucasia outside of Anatolia who make use of that weaving. In Azerbaijani, it is still being woven effectively under the names of *Mafraş*, *Mafraç* and *Mefreş* in *Terekemeler*, *Ahiskalılar* and *Karakalpıklar*⁴².

Garçın is a kind of weaving resembling the cover of suit and the dress we use for daily purposes in our present time; it is distinguished from other weaving. It is common to see *Garçın* in the areas of *Yozgat* and *Çorum*. It was also used by *Çerkez* (*Çeçen*), *Azeri* and *Turkish* people. It is thought that it is the weaving type that was first used by the people with Turkish ancestors and then it becomes a popular weaving in Anatolia.

In conclusion, except the weavings that are used as mats, the weavings like, *torba*, *heybe*, *kundak*, *parzun*, *çval*, *farmaş* and *garçın* are also used to protect the clothing (textile) in Anatolia. Although the users and the producers of weavings are decreasing in numbers, it still exists as part of our culture.

40 See **Kumuksko-Russkiy Slovar**, Moskova 1969 (This information is obtained from Associate Professor Dr. Mustafa Öner from Turkish Literature and Language department, Faculty of Letters, Ege University, İzmir. I owe him many thanks for his valuable contribution).

41 For more information see "Anadolu-Türk Dokuma Sanatında *Cicim*/*Cicim*'s Place in Anatolian-Turkish Art of Weaving" by B. Deniz, **Sanat Tarihi Dergisi-VII**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Publication, Bornova-İzmir 1994, pp. 59-73, Picture. XXV.

42 For the information "Anadolu dışındaki Türk Dokumaları" see "**Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**" by B. Deniz, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Publication, Ankara 2000, pp. 155-174.

Foto: 1- Yozgat-Çekerek, Demircialan Köyü, kadın kıyafeti, b.deniz. 1986.
(Yozgat-Çekerek, Demircialan Village, female dress, b. deniz. 1986).

Foto: 3- Bergama (İzmir) -Tırmanlar Köyü, Tezgâh dokuma (dokuyucu: Rukiye Çetık), b. deniz. 1987. (Bergama (İzmir) - Tırmanlar Village, weaving loom (weaver: Rukiye Çetık), b. deniz. 1987).

Foto: 2- Gelin başı, Salur Köyü-Gördes (Manisa), b. deniz. 1986.
(Bridal Headpiece, Salur Village-Gördes (Manisa), b. deniz. 1986).

Foto: 4- Tezgâh dokuma, örtü örneği, Kozluca (Bergama-İzmir), Madra Köyleri, b.deniz. 1987 (Weaving loom, flat weave sample, Kozluca Village (Bergama-İzmir), Madra Villages, b.deniz. 1987).

Foto 5- Torba, Kozak (Bergama)-Kıranlı Köyü, b. deniz, 1987
(Sack, Kozak, Bergama-Kıranlı Village, b. deniz, 1987).

Foto. 7- Saraçlı (deri kapı) halı heybe, Selçuk (İzmir)-Barutçuköyü
Cami, 135 x 50 cm. yün, 100 yıllık, b. deniz, 1997
(Rug sack with leather, Selçuk (İzmir)-Barutçu village Mosque,
135 x 50 cm. wool, 100 years old, b. deniz, 1997).

Foto: 6- Torba, Receptli Köyü (Yunddağ-Manisa), dok. Fatma
Bilgiç, (İstanbul sokağı desenli), 1979 dokuması, 40 x 50 cm. b.
deniz, 1985
(Sack, Receptli Village (Yunddağ-Manisa), weaver: Fatma Bilgiç,
(with a motif of a street in İstanbul), belongs to 1979, 40 x 50 cm.
b. deniz, 1985).

Foto: 8- Beyaz Kilim Nakışlı Çuval, Yozgat-Çekerek, Cemaloğlu
Köyü,
b. deniz, 1986
(A Sack With the Rugs Embroidery, Yozgat-Çekerek, Cemaloğlu
Village,
b. deniz, 1986).

Foto: 9- Ala çuval (elbise çuvalı), yün, sumak tekniği, dok. Emine Aslan, (1997 yılında 65 yaşında öldü), 45-50 yıllık, 110 x 70 cm. Damlacık Köyü (Kemalpaşa-İzmir), b. deniz, 1999 (Ala çuval (Dress Sack), wool, sumak, weaver: Emine Aslan, (Died in 1997 when she was 65 years old), 70-80 years old, 110 x 70 cm. Damlacık Village, Kemalpaşa-İzmir, b. deniz, 1999).

Foto: 10- Çuval- Tarsus yöresi, çözgü pamuk, desen yün, yaklaşık 50 yıllık, Tarsus Belediyesi koleksiyonu. b. deniz, 2004 (Çuval- Tarsus region, cotton warp, wool design, ca. 50 years (from Tarsus Municipality collection), b. deniz, 2004).

Foto: 11- Kundak, Selendi (Manisa)-Eskin Köyü, b. deniz, 1986 (Baby Carriage (Kundak), Selendi (Manisa)-Eskin Village, b. deniz, 1986).

Foto: 12- Parzun (Çocuk kundağı), detay, Van-Hakkâri yöresi, (R. Karahan'dan) (Parzun (Baby Carriage), detail, Van-Hakkân region, (from R. Karahan).

Foto: 13- Parzun (Çocuk kundağı), detay, Hakkâri yöresi, 70-80 yıllık, Tarsus Belediyesi koleksiyonu. b. deniz 2004 (Parzun (Baby Carriage), detail, Hakkâri region, 70-80 years old (from Tarsus Municipality Collection), b. deniz, 2004).

Foto: 14- Farmaş (Mafraş-Mefreş)-XX.yy. Bakü - Halça Müzesi, b. deniz, 1994
(Farmaş (Mafraş-Mefreş)-XX.yy. (from Bakü – Carpet Museum), b. deniz, 1994).

Foto: 17- Farmaş, Kars yöresi, sumak teknikli, (R. Karahan)'dan
(Farmaş, Kars region, sumak style (from R. Karahan).

Foto: 15- Farmaş (Mafraş-Mefreş), halı teknikli, Bakü Halça Müzesi, b. deniz, 2004 (Farmaş (Mafraş-Mefreş), halı style (from Bakü-Carpet Museum), b. deniz, 2004).

Foto: 18- Farmaş, Kars yöresi, cicim teknikli, (R. Karahan)'dan
(Farmaş, Kars region, cicim style, (from R. Karahan).

Foto: 16- Farmaş (Mafraş-mefreş), sumak teknikli, Bakü Halça Müzesi, b. deniz, 2004 (Farmaş (Mafraş-mefreş), sumak style (from Bakü Carpet Museum), b. deniz, 2004)

Foto: 19 -Garçın, Devecipınar Köyü –Boğazlıyan (Yozgat),
çözgü yüzlü cicim teknikli, 100-150 yıllık, b. deniz, 1986
(Garçın, Devecipınar Village–Boğazlıyan (Yozgat), warp-faced
cicim style, 100-150 years old, b. deniz, 1986).

Foto: 20 -Garçın, Devecipınar Köyü –Boğazlıyan (Yozgat), ayrıntı,
çözgü yüzlü cicim teknikli, 100-150 yıllık, b. deniz, 1986
(Garçın, Devecipınar Köyü–Boğazlıyan (Yozgat), detail, warp-faced
cicim style, 100-150 years old, b. deniz, 1986).